

Te Wolfshezen: herinnering mijn ontslapen vriend, den kunstschilder P.L.L. Oerder gewijd – J.J. Cremer

Geschreven in 1863.

Handschrift: Te Wolfhezen : Herinnering mijn ontslapen vriend, den kunstschilder P.L.L. Oerder gewijd. Fol. 2-3: aanvankelijke opzet van het begin. Fol. 4-23: eerste versie. Fol. 24-37: tweede versie. 37 fol. P.L.L. Oerder (30-8-1823-11 juni 1863).

1e druk in: De Nederlandsche Spectator, no. 36, 5 september 1863, p. 281-285. Arnhem s Gravenhage: D.A. Thieme – Martinus Nijhoff, 1863.

2e druk in: Voor visschers gevangen: nieuw bundel proza en poëzie, door N. Beets ...[et al]. Amsterdam: Scheltema & Holkema, 1873. p. 79-100. Met de ondertitel: Herinneringen aan het eerste Nederlandsche zendingsfeest den 6de augustus 1863 den ontslapen kunstschilder P.L.L. Oerder gewijd door zijn vriend J.J. Cremer.

3e druk in: Het orgel: gedichtjes, gelegenheidsstukken. Amsterdam: Noothoven van Goor, 1881. Romantische werken no. 14. p. 84-98

4e druk in: De lelie van 's-Gravenhage. Leiden: A.W. Sijthoff, ca. 1887. 6e druk. p. 160-173. Opgenomen in het 2e deel onder de naam Gelegenheidsstukken. Vijftig-cents-editie, no. 22

5e druk in: De lelie van 's-Gravenhage. Leiden: A.W. Sijthoff, ca. 1890. 7e druk. p. 160-173. Opgenomen in het 2e deel onder de naam Gelegenheidsstukken. Bibliotheek van Nederlandsche schrijvers.

6e druk in: De lelie van 's-Gravenhage. Leiden: A.W. Sijthoff's uitg.-mij., c.a. 1900. 8e druk. p. 160-173. Bibliotheek van Nederlandsche schrijvers.

7e druk in: De lelie van 's-Gravenhage. Leiden: A.W. Sijthoff, ca. 1890. 7e druk. p. 160-173. Opgenomen in het 2e deel onder de naam Gelegenheidsstukken. Bibliotheek van Nederlandsche schrijvers. Epub Heruitgave van 7^e druk via The Project Gutenberg EBook Release Date: February 24, 2009 [EBook #28175]. Character set encoding: ISO-8859-1

DE NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

UITGEGEVEN ONDER MEDEWERKING VAN

Dr. R. C. BAKHUIZEN VAN DEN BRINK, M. F. A. G. CAMPBELL, Jhr. Mr. J. DE WITTE VAN CITTERS, J. J. CREMER, Cd. BUSKEN HUET,
A. ISING, G. KELLER, L. MULDER, Dr. D. J. STEYN PARVE, F. J. B. C. ROBIDE VAN DER AA, DE OUDRE HEER SMITS,
Mr. S. C. SNELLEN VAN VOLLenhooven en Mr. C. VOSMAER.

De uitgave geschiedt wekelijks, op Zaterdag, bij D. A. THIEME te Arnhem, en MARTINUS NIJHOFF te 's Gravenhage. Aan laetsegemeldesamen alle stukken, de Redactie betreffende, franco in te zenden.

Prijs per drie maanden f 3.—, franco per post f 3.15. Men abonneert zich voor den geleiden Jaargang. Advertentien worden berekend tegen 10 Cents den regel, behalve het zegelregt. Buitengewoon groote letters worden berekend naar de plaats, welke zij beslaan.

Inhoud. — *Te Wolfhezen*, door J. J. CREMER. — Berigten en mededeelingen. — *De bevoordte kel*, door J. J. DE WITTE VAN CITTERS. — *Achter de gordijn*, door K.

TE WOLFHEZEN.

HERINNERING MIJN ONTSLAPEN VRIEND, DEN KUNSTSCHILDER P. L. L. OERDER GEWIJD.

door
J. J. CREMER.

Gij zijt niet meer, mijn goede vriend Pieter. De levensvijand tastte u aan en afschoon men u ook overwinnaar waande in den heeten kamp, de wonde u toegebragt zij was te geweldig en in de armen van onzen braven leermeester, uw trouwsten vriend en geestverwant, gaaft gij den jongsten snik.

Oerder, mijn ontslapen vriend, al is het mij ook als stond gij daar nog, met uw gul en blozend, trouwhartig gelaat; toch —

de adelsbrief door God zelve geteekend met de pen der genade, en die gedoopt in het dierbare bloed van zijn heiligen zoon. Doch onder die duizenden was er één, één dat weet ik zeker — die zulk een geestelijken adelsbrief nog niet had ontvangen, en door iets anders naar dat schoone oord werd getrokken dan die duizenden ginds.

Wolfhezen was hem lief. Hoe dikwijls zat hij er neder om boom en blad en 't klare beekje langs de blanke heuvels in groenen zoom, naauwlettend te bejopen, en ook te schetsen in verwen afschoon met zwakke hand.

En niets, niets stoorde dan de plegtige stilte die er heerschte, want zelfs het bijna onhoorbaar gemurmel der beek, het lieflijk gekweel der vogels in 't ronde, het klagen gekor der wondduif van verre, 't gerisfel door 't loof van den vallenden eikel, en 't viagtig gekrak van het doode takje als het eekhoortje rondsprong in

Als de boekweit geurt vol zoetheit, En het beekje u geest in't oor:

D'aard is vol van 's Heeren goedheid
Looft zijn naam all' eeuwen door.

En in zulk een morgen was het dan vreemd dat er een traan welde in het oog van den jongeling en dat er een woord, uit den diepsten grond des harten geweld, aan zijn lippen ontvlood, een enkel woord...

Pieter, gij hebt dat woord niet vernomen. Dat behoefde ook niet. Maar — wanneer wij wel eens voor een wijle poozend van den arbeid, het penseel lieten rusten en ik u onwillens verrassen moest terwijl gij achter een heuvel verscholen, ter neerlaagt op de bruine hei, en er in uw bijbeltje laast, met een zoo ongehuilde vroomheid op uw goed gelaat, zeg, hebt gij dan ook misschien geboden voor het zielenheil van uw jongen vriend, den armen verdoolde, die — daar buiten — niet las in een bijbeltje en niet gelooven wilde wat gij voor eeuwige waarheid hield? Ja, ik weet het: gij hebt geboden, maar ook en die

Voor visschers gevangen, 1873:

TE WOLFHEZEN.

Herinneringen aan het eerste Nederlandsche Zendingsfeest
den 6de Augustus 1863

DEN ONTSLAPEN KUNSTSCHILDER

P. L. L. OERDER

GEWIJD DOOR ZIJN VRIEND

J. J. CREMER.

Gij zijt niet meer mijn goede vriend Pieter. De levensvijand tastte u aan, en in de armen van onzen braven leermeester, uw trouwsten vriend en geestverwant, ¹⁾ gaaft gij den jongsten snik.

Oerder, mijn ontslapen vriend, als is het mij ook als stond gij daar nog, met uw gul en blozend, trouwhartig gelaat, toch kan ik niet meer tot u spreken zooals voorheen, maar — wanneer ik in vluchtige trekken aan anderen verhalen ga, wat mij vroeger en later het schoone Wolfhezen te zien, te hooren en te gevoelen gaf, dan zal het mij zeker nog dikwijls zijn als sprak ik tot u, en als ik dan tevens, doch ongemerkt, een lover kan neerleggen op uw eenzaam graf, dan heb ik voldaan aan de behoefte van mijn hart, want ook gij mijn

¹⁾ F. H. Hendriks, „de Schilder van Wolfhezen.“

Geschiedenis der Noord-Nederlandsche letterkunde — J. ten Brink, 1888:

Zekere kleine eigenzinnigheden kwamen soms bij hem om den hoek gluren. Hij had een afkeer van vernuft, wanneer het tegen naïeve, zelfs ziekelijke vroomheid werd gericht. Een zendingsfeest te Wolfhezen bijwonend, schreef hij eene beschouwing van wat hij er zag en waarnam, die meer van zijn goed hart, dan van zijn doorzicht getuigde ¹⁾. Toch liet hij zich niet verschalken door schijnvroomheid, als uit zijne 'Over-Betuwsche Novellen' ('t Hart op de Veluwe') en uit 'Anna Rooze' bleek.

Wolfhezer zendingsfeest in de letterkunde, 1 juni 1990:

Een andere bezoeker van het feest en die zich welbewust buitenstaander achtte, was J.J. **Cremer**, de schrijver van de Betuwsche en Over-Betuwsche Novellen. Hij heeft een sympathiek opstel aan het feest gewijd: Te Wolfhezen. Herinnering aan mijn ontslapen vriend, den Kunstschilder P.L.L. gewijd. 3

Zoals bekend zou Jacobus Jan **Cremer** (1827-1880) aanvankelijk kunstschilder worden. Hij volgde daartoe de lessen bij Frederik Hendrik Hendriks (1808-1865), die wel 'de meester van Wolfheze' werd genoemd, omdat hij, in Oosterbeek woonachtig, met zijn leerlingen naar de Wolfhezer bossen placht te trekken. Van **Cremer** hangt een mooi romantisch schilderijtje van de Wodanseiken in Wolfheze in het Arnhemse gemeentemuseum. Pieter L.L. Oerder was een medeleerling en evenals de meester een oprecht vroom en gelovig man. **Cremer** deelde de geloofsovertuiging van zijn vriend niet, maar in zijn stuk over het zendingsfeest wil hij 'een lover neerleggen op uw eenzaam graf (...) want ook gij mijn vriend, hoezeer wij in geloofsovertuiging van elkander verschilden, hebt mijn oog helpen richten op de schoonheden van Gods prachtige schepping en mij, in u zeiven den reinen mensch doen waarderen, ongeacht den vorm - den immer gebrekkigen vorm zijner Godsvereering'.

Cremer's beschrijving van zijn medepassagiers in de extra trein van Rotterdam naar Wolfheze is sympathiek, zo ook zijn weergave van het feest. Ook hij stelt de vergelijking met de hagepreken. Hij noemt de Wodanseiken in de onmiddellijke nabijheid. Deze nog bestaande eeuwenoude eiken aan de Wolfhezer beek zouden staan op de plaats eertijds aan Wodan gewijd. **Cremer** besluit:

Mijn dierbaar Wolfhezen, het feest in uw groene zalen gevierd, ofschoon het ook wanklanken deed hooren die de spot wel mag treffen nimmer de ernst toch bestraffen moet, het heeft zich gekenmerkt door een orde, die de vier dienaren van 't gerecht daar

<http://ca-55.blogspot.com/2012/11/romantisch-school-ca-1845-landschap.html>:

Schitterend panoramisch landschap in Gelderland, mogelijk Oosterbeek. Romantische school ca 1840-1850. Dit magnifieke schilderij is geschilderd door Petrus Leonardus Lambertus Oorder, geboren te Rotterdam 1823 en overleden in Arnhem 1863. Hij woonde en werkte in Rotterdam tot 1844 en daarna in Oosterbeek to 1861. Vanaf 1861 woonde hij in Arnhem. Petrus Leonardus Lambertus Oorder was leerling van H. Hendriks en bevriend met J.J. Cremer. Hij heeft studiereizen gemaakt door België en Duitsland.

Hij is zeer bekend geworden door zijn bijzonder goede landschappen en heeft daarnaast veel geauarelleerd en getekend. In de Pieter Scheen staat een vergelijkbaar schilderij vermeld. Tentoonstellingen in Amsterdam 1844 en 1856, Den Haag en Rotterdam 1844 tot 1860 en diverse tentoonstellingen in Utrecht, Zwolle, Leeuwarden enz.

Het schilderij is olieverf op doek, kent geen restauraties, is rechtsonder gesigneerd met initialen PLLO en heeft nog de originele 19e eeuws list die in uitstekend conditie is. Het formaat van het doek is 41.8x31.6cm.

Meerdere foto's zijn beschikbaar.

Wolfskreet, 14 juni 2006:

Dit eerste 'Algemeen Evangelisch Nationaal Zendingsfeest' (zoals het officieel heette) te Wolfheze werd meteen een groot succes. De vrees voor regen bleek overbodig te zijn geweest. In Amsterdam en Arnhem, zo hoorde men later, mocht het plenzen, op het feestterrein bleef het droog. Het feest werd door wel ruim zesduizend mensen bezocht en de collecte had het, voor die tijd aanzienlijke, bedrag van f 811,89 opgebracht. Van de zesduizend bezoekers kwamen tweeduizend bezoekers met extra treinen op het station Wolfheze aan en de rest (4000) kwam met alle mogelijke voertuigen, vooral uit de richting Arnhem.

De schrijver J.J. Cremer spreekt van ontelbare mensengroepen, die zich scharen in brede kring nabij de beek, 'waar gij het rookzuiltje ziet opgaan van Wolfhezens hoeve'. Hiermee bedoelt hij de eenvoudige boerderij-herberg op de plaats, waar nu Hotel Wolfheze staat (zie aflevering 3 – Wolfskreet augustus 2003). De beek is nu helaas drooggefallen en de tegenwoordige snelweg (A50) dwars door de Wolfhezer bossen heeft ook een gruwel van verwoesting aangericht.

Deze schrijver Jacobus Jan Cremer (1827-1880) zou aanvankelijk kunstschilder worden. Hij volgde daartoe de lessen bij Frederik Hendrik Hendriks (1808-1865), die wel 'de meester van Wolfheze' werd genoemd (zie aflevering 11 – Wolfskreet december 2005). Cremer reist op 6 augustus 1863 met de extra trein van Rotterdam naar het feest, niet zozeer om het feest, als wel om zijn Wolfhezen weer te zien. Men had hem voorspeld, dat hij in de trein wel veel 'huich'lende vroomheid' zou zien, maar dat valt mee: om hem heen zijn opgewekte gezichten van 'gewone doch fatsoenlijke mensen'. Een psalm wordt in de trein aangeheven en in Cremers coupé zitten 'een vriendelijk burgerman met witte das, een paar oude juffrouwen, een zoon uit de ambachtstand, en een viertal meisjes met stemmige niet onaardige - ja twee zelfs met geestige gezichtjes'. Ook dát valt dus mee. 'Het snijdend gefluit van den Salamander (= de naam van de locomotief - de 1e in Nederland nagebouwde locomotief, die voor het eerst werd gebruikt in 1843 op het baanvak Amsterdam-Utrecht van de Nederlandsche Rijnspoorweg Maatschappij) weerklinkt door Wolfhezens dreven' en als een veelkleurig lint gaan de duizenden langs de Wolfhezerweg naar het feestterrein. De schrijver geeft een lyrische beschrijving van Wolfhezes bos en voor zijn geestesoog ziet hij dichtbij het tafereel van Wodanspriesters, die een christen-kind offeren en evenals vele anderen moet hij aan de hagepreken denken. Het blijkt, dat ds. Heldring in zijn openingstoespraak

hij aan de hagepreken denken. Het blijkt, dat ds. Heldring in zijn openingstoespraak ook de heidense mensenoffers zowel als de hagepreken ter sprake heeft gebracht. Op zijn wandeling over het feestterrein beschouwt Cremer de mensen, die neergezeten zijn om naar de sprekers te luisteren en de anderen, die zich overgeven aan onschuldig natuurgeluk. Hij ziet allerwege sympathieke mensen, maar toch ook een walgelijke dweper. Ook blijkt hij oog te hebben voor het vrouwelijk schoon - misschien spreekt hier zijn schildersverleden. Zo beschrijft hij een 'blonde Geldersche deerne in haar eenvoudige paarsche jakje, den blik onafgebroken naar den spreker gewend' en hij wordt lyrisch over een 'schoone blanke Noord-Hollandsche boerin' die overigens wel blijkt te weten, dat zij er wezen mag. Ook het blondje uit de coupé ziet hij weer en krijgt zelfs een vriendelijk knikje. Zijn dag is dus weer goed.

Cremer besluit met 'Mijn dierbaar Wolfhezen, het feest in uw groene zalen gevierd, ofschoon het ook wanklanken deed hooren die de spot wel mag treffen maar liever de ernst toch bestraffen moet, het heeft zich gekenmerkt door een orde, die de vier dienaren van 't gerecht daar tegenwoordig.....aan 't geeuwen bracht. Het was een feestdag waarvan een eenvoudig doch rechtschapen man getuigde, dat het de schoonste dag zijns levens geweest was, een dag die hem onvergetelijk zou blijven tot aan zijn jongste ure'.

Cremer schreef dus welwillend en met sympathie over het eerste zendingsfeest van 1863, maar dit kan zeker niet gezegd worden van wat de auteur Gerard Keller te berde bracht over het tweede feest van 14 juli 1864, eveneens in Wolfheze gehouden. Hij schreef dit in zijn opstel in de Geldersche Volksalmanak van 1865 met als titel 'Wolfhezen op 14 Julij 1864'. Gerard Keller, redacteur van de Arnhemse Courant, schrijver van de 'vlugmaren' in de Nederlandsche Spectator en auteur van vele nu vergeten novellen, reisverhalen en toneelstukken, heeft geen goed woord voor het zendingsfeest over. Na heel wat kritische geluiden op het 'feest' besluit hij zijn verhaal dan ook met: 'Laat de dogmatische, vormelijke godsdienst hier hare preekstoelen en hare dominés in kostuum overbrengen. Gun haar die vrijheid van spreker harte, maar behoud zij de uwe, en geeft door uwe

www.jacobcremer.nl

Laatst bijgewerkt: 9 februari 2022.